

egyéniséget és nagy értéket látott meg benne. Ősztöndíjazták is. Ezért bizonyos értelemben érzelmileg „osztályközi” helyzetbe került. A proletariátushoz mindig hű maradt, de érzelmei a polgári kultúra hatására egy általános humanista, békemozgalmi, antifasiszta magatartásban oldódtak fel. Ez okozta belső konfliktusait, ezért önvádoló, energiát felőrölő, romantikus művészsorsban volt része, de a vajdasági értelmiségnek a két háború közötti időszakban legendás példaképe lett.



Hangya András rajza

Hírneve megelőzte érkezését, amikor ösztöndíjjal Belgrádba, az akadémiaira küldték. Az akadémia polgári intézmény volt és a forradalmi érületű munkásproletárt zavarba ejtette, tehetségében megingatta. Végül a művészképzés konfekciójával, a diplomával engedte útnak. „Két akadémiaát jártam, de festeni nem az akadémián tanultam... Később tanultam meg, hogy a színek egymás mellé helyezése adja meg a tér helyét. A háború alatt egyetlen ideálom Goya volt, társadalmi mondanivlója miatt. Az akadémiai tudásmennyiség nem lehet alapja a művészi oktatásnak. A művészet helyett kultúrát kell nyújtani a növendékeknek” — mondta egy alkalommal Hangya András.

Miért nem tudott Vajdaságban a baloldali beállítottságú munkás-művész tehetségek ellenére sem forradalmi, proletár művészet kialakulni? A kérdésre adható válasz még várat magára, hiszen az ígéretes kezdések csak rövid időre bukkantak fel és gyorsan eltűntek, nem alakultak ki a forradalom és a szabadság éltető örömei, a nagy cél elérésének közeli reménye. Az egyik lehetséges válasz, hogy a forradalmi művészetet nem az akadémián tanítják.

Hangya művészetének tanúságait társadalmi, művészeti és kulturális szinten egyaránt fel kell mérni, mert Balázs G. Árpád mellett a szocialista művészetnek Vajdaságban ő a legkiválóbb képviselője. Művészetével kapcsolatos kérdés az is, hogy proletár élményvilágát miért nem tudta maradandóan és koncentráltan forradalmi szinten tartani. Úgy látszik, az intellektualizmus, a jobbik esetben, a békemozgalomhoz, az általános humanizmushoz vezet.

Hangyának meg kellene írnia az emlékezéseit, mert életműve a vajdasági művelődéstörténet kútfeje.

*ACS József*

## A HANGYA-KÉP SZERKEZETE

### HANGYA ANDRÁS: FIÁKEROK

Úgy tűnik nekem, hogy a tipikus Hangya-kép szerkezete éppen a *Fiákerok* című, 1950-ben készült olajfestményén érzékelhető, elemezhető legjobban.

Első pillantásra egy kellemes hangulatú, Majtényi novelláinak, karcolatainak világát idéző, városképet látunk.

Elöl: rajzos figurák (fiákerosok, hordárok, várakozó asszonyok, gyerekek) sora.

A második síkban, az üres tér szegmentumával, teljesen elkülönítve,

a fák lombjainak összefüggő egészet képező zöld gomolygása.

A harmadik síkban pedig: egészen fenn, a tiszta égre rajzolódva, tipikus monarchiabeli épületek tető- és homlokzatszízei.

Látszólag ennyi az egész. Statikus, dekoratív világ. Szinte lehetetlennek tűnik a síkok felnyitása, összekötése — akárha teljesen különálló hat csíkból lenne összeragasztva a kép.

A fent említett kellemes hangulatot, a statikusságot és a már-már érinthető csendet a lombsor pikturális organizmusa sugározza. Ez a nagy zöld felület a kép tulajdonképpeni értékhordozója, de úgy is mondhatnánk, hogy a kép maga, és Hangyának majdnem minden fontosabb alkotásán megtalálható.

Kis bevezetőnk után, most kezdjük előlről a kép vizsgálatát.

Az első sík rajzos figuráit jól ismerjük Hangya újságokban, könyvekben megjelent vázlatairól, illusztrációiról is. A bácskai nagy falvak tipikus figurái valahol a parasztság, a proletárság és a deklasztált polgárság érintkezési vonalán. A bal sarokban, bár lombjával a második, zöld síkba tartozik, különös módon, egy fa különül el, és tövében, erős kék akcentussal, egy, Hangya szociális témájú képeire utaló, embercsoport. Ahhoz, hogy ezt a csoportot felismerhessük, Hangyára, a proletárfestőre, a háború előtti *Híd* munkatársára és Hangyára, a Dobrovič-tanítványra kell emlékeznünk. Persze e képen minden annyira visszafogott, leheletfinom, álomszerű, hogy csak sejtésekkel operálhatunk.

A figurák a falat képező lombok felé, illetve a lombok mögött rejtőzködő paloták felé fordultak. Mintha várnának valamit, mintha szembehelyezkednének valamivel. Két világ.

Az első és harmadik sík pasztellos hatású, a második kifejezetten olaj.

Ha a figurák kapcsán belgrádi tanárát, Dobrovičot említettük, akkor a lombokkal kapcsolatban említsük meg zágrábi tanárát, Ljubo Babičot.

Ez a nagy zöld felület a hangyai titok közege, a hangyai melankólia anyaga.

A harmadik sík, illetve a házak vékony, alig sejlő, tulajdonképpen csak jelzett frízéből most csupán egy kis részletről szólnék.

A jobb felső sarokban levő épület szecessziós homlokdíszét erős fény világítja meg. A tetők és tornyok szürkék, kékek, csupán a kettős dísz sárga.

Az osztrák-sárga az ecset fehér érintésétől arannyá lesz itt. El kellene különíteni, preparálni kellene e fehér érintést, pöttyet!

Mintha csak ez a fehér ecsetérintés ellensúlyozná a kép nehéz borúját, melankóliáját.

Ha összevetjük és mérlegeljük a már említett kék foltot, a hordár vö-

rös sapkáját és ezt a sárga díszet, azonnal szembetűnik azok intenzitása, nyers volta és a sárga minősége. Ez a sárga részlet a kép súlypontja, centruma.

Az első sík figurasora tán éppen a lenyugvó napot figyeli a lombfal mögötti homlokzaton. Érezzük, szinte bőrünkön érezzük, ahogy a fény különválasztja a lombfalat és a házat, érezzük, ahogy térszerűvé nyitja a különben dekoratívnak nevezhető képet.

Azt hiszem — ezúttal — megengedhetjük magunknak, hogy e részletet Ver Meer *Delft látképe* című híres festményének ahhoz a sárga fal-darabjához hasonlítsuk, amelyért regényében és leveleiben is, örök példát statuálva a képelemzés angyali mikroszkópiájához, annyira lelkesedett Proust.

Gombrich embereket ábrázoló csendéleteknek nevezi Ver Meer festményeit — Hangya képei is csendéletek, bár klasszikus csendéletet, nature morte-ot tudtommal nem is festett...

Vajdasági festészetünk Ver Meer-i részletének nevezem e faldíszet, és felettébb hálás vagyok Hangyának, hogy hágai élményeimet tudta bennem felidézni.

TOLNAI Ottó

## SZUBJEKTÍV SOROK EGY ÉLETMŰHÖZ

Amikor az idei Forum-díj várományosainak névsorán feltűnt Hangya András neve, két dolog jutott eszembe. Az egyik: ha ezt a díjat azok kaphatják, akik művészetükkel nagyban hozzájárultak Vajdaság, illetve az egész ország képzőművészetének fejlesztéséhez, akkor Hangya András a díjat már odaítélése előtt régen, nagyon-nagyon régen kiérdemelte. A másik pedig ami felvillant bennem: háború előtti munkásságának nagysága és jelentősége. Úgy érzem, a köszöntés pillanatában talán éppen e már-már feledésbe merült, háború előtti munkásságáról kell szólni.

A harmincas évek elején figyeltünk föl rá. Östehetség — sokáig csak ennyit mondtunk, ennyit tudtunk róla. Emlékszem a Nićin-palotában megrendezett kiállítására. A mai 7 *Nap* irodáiban megrendezett tárlaton a falakat addig ismeretlen festői figurák borították. Kubikosok, zselélek, proletárok néztek vissza ránk e festményekről. Már „modelljeinek” megválogatása miatt is oda kellett figyelni erre a különös témákat választó festőre.

Mint kezdő festőcske hetente többször is elstájtam Spitzer műkeres-

kedő boltja előtt, hogy megnézzem, van-e újabb Hangya-festmény a kirakatban. Miért jelentett eseményt egy-egy újabb festménye? Hisz ebben a kirakatban többnyire csak leanderes udvarelőket, tavaszi tájakat és pipázgató bácsikat lehetett látni, s most, itt a zsánerképek között hol egy utcalány, hol egy munkásportré vagy egy kubikos. Ezekkel az akkor nagyon is merésznek számító festményekkel lett egyik napról a másikra ismert és kedvelt festő Hangya Bandi, a mi őstehetségünk.

Még a háború előtt az akadémiára került, de nézetem szerint már felvétele előtt tudta mindazt, amit egy festőnek tudnia kell. Ha jobban szemügyre vesszük első rajzait és festményeit, látni fogjuk, hogy mestere a figura megrajzolásának. Nála a figura nem lebeg a levegőben, hanem súllyal ül, a gerincnek tartása van, a fejnek pedig plasztikája, eleje, oldala és teteje, ahogyan azt mi mondani szoktuk.

Annak idején Hangyának a dolgokhoz való egyszerű és közvetlen hozzáállását is bámultuk, s azt is, hogy milyen könnyedséggel találta meg s szedte föl témáit az utcán. Kinek jutott volna eszébe éppen ezeket az elesett embereket festeni? Balázs G. Árpád ugyan művelte már akkor a szociális témákat, de azok mások voltak, mintha mégsem lettek volna annyira kegyetlenek, mint Hangyáé. Hogy megcsodáltuk festeni tudását a fiatal magyar képzőművészek Népköri tárlatán is! Engem még csak Boschán György tűzifa-hasábjai tudtak annyira lelkesíteni, mint Hangya képei.

A háború megbénította a képzőművészeti életet is, de nagy volt az öröm, amikor a főlzabادلás után a városi vezetőség éppen Hangyát bízta meg egy rajztanfolyam megszervezésével. Őt ugyanis ebben az időben már egy egész festőnemzedék tartotta mesterének. A Figurális rajztanfolyam 1945 őszén indult, az akkori viszonyokhoz képest kiváló feltételek mellett. Festőállványt, rajztaóblát, papírt és drapériát is biztosítottak számunkra, sőt fűtött szobát is kaptunk, ami nem kis szó azokban a szűk esztendőkben. Hangya roppant komolysággal vezette a csoportot, s két év alatt nem egy festőt nevelt ki. Ettől többet senki sem kívánhatott tőle. A rajztanfolyamról még csak annyit, hogy Hangya mindig egy olyan festőiskola megszervezéséről álmodott, amelyet Petar Dobrović, belgrádi tanára vezetett a fővárosban, s amit egyetemista éveiben maga Hangya is rendszeresen látogatott.

Művészetében ma a nagyméretű figurális kompozícióit kedvelem (egyik a szabadkai társadalombiztosító, a másik pedig a képviselőház falát díszíti). Hangya éppen ezekkel a festményekkel bizonyította, hogy ő nem aprólékos, nem a részletekben, hanem a dolgok egészében keresi és leli meg festői mondanivalóját.

*PETRIK Pál*



Hangya András rajza